

Tractat d'Augustin Caimet, editat l'any 1746. Aquest treball reflecteix l'interès pel vampirisme al segle XVIII.

La malaltia dels vampirs

Les llegendes sobre els casos de vampirisme tenen també una interpretació mèdica. La porfíria, una malaltia de la sang, pot explicar algunes d'aquestes històries, tot i que hi ha més interpretacions possibles.

A final del segle XVII, a França, arribaren nombrosos testimonis de viatgers segons els quals a l'Europa central i oriental els morts s'aixecaven de nit i xuclaven la sang de persones vives. Com que les informacions es publicaren el 1694 a la revista *Le Mercure galant*, molt llegida a la cort, la monarquia i la noblesa s'encuriosí per aquest fenomen.

Ja en aquella època alguns metges estudiaren el fenomen per donar-ne explicacions racionals. Més modernament, la medicina ha aportat diverses explicacions a les llegendes que ens parlen de vampirs. En complir-se el centenari de la novel·la *Dràcula*, de Bram Stoker, podem repassar algunes d'aquestes interpretacions científiques (els aspectes literaris ja van ser exposats per Antoni Munné-Jordà; vegeu EL TEMPS, núm. 679).

A Moldàvia, una regió romanesa, la psicosi per les agressions dels morts va ser tan exagerada que el bisbe d'Olmütz va proposar la creació d'una comissió. Formada per eclesiàstics, militars, jutges i metges, la comissió recollia els testimonis i feia exhumar els cadàvers sospitosos. Si el cadàver era incorrupte, es considerava que era un dels possibles culpables de les agressions i "l'executaven": li clavaven una estaca al cor, li tallaven el cap i en cremaven les restes.

Vampir —paraula utilitzada per

primer cop en una revista mèdica el 1732— és el nom que en el folclore de l'Europa oriental designa els homes morts, de cos sense descompondre, que de nit sortien a xuclar sang de les víctimes. D'una altra banda, vampir també és el nom d'un animal descrit pel naturalista Buffon. Es tracta d'un tipus

ARXIU

de rata-pinyada sud-americana que eventualment s'alimenta amb sang de mamífers.

Però del folclore a la realitat hi havia d'haver alguns passos intermedis i algunes diferències. El doctor Van Swieten, metge de l'emperadriu Maria Teresa d'Àustria, va ser el primer, el 1755, a intentar de refutar aquestes sobtades epidèmies de vampirisme protagonitzades pels morts de l'Europa central. Per Van Swieten, els testi-

monis afectats es queixaven, gairebé sempre, d'angoixes nocturnes i d'al·lucinacions que podien entrar en un quadre psiquiàtric clar.

El metge austríac també explicava que l'existència de cadàvers incorruptes no era un fet estrany i que podia obeir a diverses causes, com ara el tipus de terreny i les condicions climàtiques (vegeu "Mòmies: vestides per a reviure", EL TEMPS, núm. 681). A més a més, acusava la comissió d'actuar amb lleugeresa i de no comprovar de forma prou científica l'estat de putrefacció dels cossos. Dit sigui de passada, Voltaire, sempre tan irònic, destacà que per als cristians occidentals la conservació del cos era un signe de santedat i per als cristians orientals de demnització.

El treball de Van Swieten va tenir transcendència. L'emperadriu va establir que tota mesura respecte a presumptes casos de vampirisme havia de venir del poder central i no de les autoritats locals i el papa Benet XIV va escriure als arquebisbes que abandonessin les seves actuacions i recordessin que la incorruptibilitat dels cadàvers no era cap fet demoníac. Tot devia tenir efectes positius, perquè de sobte disminuïren les denúncies de vampirisme i la por de la gent s'anà esvaint.

Modernament, s'han fet observacions diverses sobre el vampirisme, però la base aportada per Van Swieten continua essent una re-

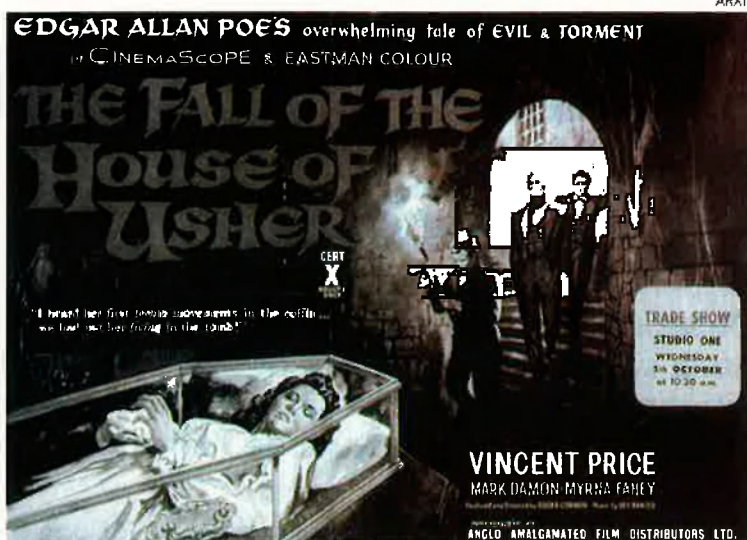
Els processos als difunts es van estendre al segle XVIII per l'Europa central. Als morts, se'ls clavava una estaca al cor.

ferència important. El metge de l'emperadriu atribuïa molts testimonis a l'espectropatia, que causa sensació de por amb visions d'espectres. I com que la por s'encomana i encara més en un terreny abonat per les llegendes, els testimonis s'anaven estenent. Només faltava l'actuació de les autoritats, jutjant i destruint cadàvers, per donar més versemblança a les històries i augmentar la difusió del temor.

Quant als "vampirs" en si, la literatura mèdica els ha relacionats en ocasions amb la ràbia o la pesta. La ràbia, per exemple, pot produir comportaments agressius. Només cal situar-se en una època en què els coneixements populars sobre medicina no eren gaire abundants i tenir en compte les tergiversacions de les històries per a acceptar que això podia ser cert en alguns casos.

Però el 1985 el bioquímic David Dolphin, de la Universitat de la Colúmbia Britànica, va proposar que els vampirs tenien més a veure, si de cas, amb la porfíria. Aquest és el nom d'un grup de malalties, que afavoreixen l'acumulació de substàncies anomenades porfirines. Algunes d'aquestes són responsables del color vermell de la sang i del transport d'oxigen. Els malalts són deficients en alguns enzims essencials per a degradar l'hemoglobina de la sang, que conté porfirines, i això fa que s'acumulin aquestes substàncies. La porfíria havia estat utilitzada per explicar els casos d'homes llop, amb els quals els vampirs comparteixen algunes característiques.

Les porfíries presenten símptomes molt diversos. Les porfirines es poden acumular a la pell i això dona una gran sensibilitat a la llum. També es poden produir pilositat i deformacions. La malaltia pot dur a una anèmia que engrogeixi o empal·lideixi la pell i també pot alterar el comportament. La primera interpretació completa sobre la relació entre homes llop i porfíria es va fer el 1963. Juntament amb les alteracions físiques i la necessitat de sortir només de nit, un metge anomenat Illis va proposar que les alteracions de la

Edgar Alan Poe va publicar l'any 1839 'La caiguda de la casa Usher'. S'ha fet encaixar amb la descripció d'una família afectada de porfíria.

conducta podien arribar a la licantròpia, malaltia mental en la qual l'individu es creu un llop i es comporta com a tal.

En literatura hi ha una narració que sovint s'ha fet encaixar amb la descripció d'una família afectada de porfíria: *La caiguda de la casa Usher*, publicada per Edgar Alan Poe el 1839. Comportaments es-

són relativament abundants als Carpats. D'una altra banda, en algunes regions era usual de tractar la porfíria a base de sagnies, compensades amb la ingestió de sang animal.

El paper dels alls per a espantar els vampirs també fou interpretat per Dolphin. Algunes substàncies poden originar crisis de porfíria i una d'elles va ser trobada per Dolphin en l'all. El bioquímic ho lligava també amb la llegenda balcànica sobre una flor que transformava en home llop qui en menjava. Deia que la flor podia posseir aquesta substància.

Hi ha també explicacions psiquiàtriques sobre els casos de vampirisme. Així, hi ha la fascinació patològica per la sang o per la seva ingestió. Alguns individus gaudeixen dels actes sexuals amb la visió o el contacte amb la sang.

Com amb totes les llegendes, s'hi deuen barrejar fets reals, tergiversacions i fantasies. Però es poden trobar algunes bases mèdiques plausibles —físiques i psíquiques— per a explicar aquesta por que s'estengué fa uns segles. Probablement una barreja de certes malalties poc usuals, de comportaments anòmals, juntament amb les referències a personatges reals —com Vlad Dracula IV, governant de Transilvània el segle XV— devien conformar, al llarg del temps, una visió complexa i variada del vampirisme.

La fascinació patològica per la sang o per la seva ingestió també poden ajudar a explicar el vampirisme.

trans i problemes físics que afecten l'estranya família poden ser atribuïts a aquesta malaltia. Curiosament, la porfíria no fou descrita clínicament fins el 1890. Però també curiosament, Poe era a Londres quan va morir el rei Jordi III, que, com es va establir després, era afectat per una forma de porfíria.

Tornant als vampirs, aquests també presenten algunes característiques relacionables amb la porfíria: pal·lidesa, deformacions dentals, fotosensibilitat, comportament anormal. A més, les porfíries

Xavier Duran